

rán már nem tolongtak a bundisták se önként jelentkezni az SS-be, elrendeltek a kötelező SS-sorozást. Vitték a „hű-hás”, „rongyos” embereket, a hűségmozgalom tagjait is. A sorozások elől Eleken is sok hűhás bujkált. A besorozottakat, elfogottakat vasúti szerelvények vitték a frontra. Idős Brandt János „rongyos” kocsmáros éjszaka ráírta a vagon oldalára sváb nyelvjárásban: „Wier élékor áfá, siind án Hitler sá náji Wáfá” — Mi, eleki majmok, mi vagyunk Hitler új csodafegyvere.

Véletlen, hogy János meg én német származásúak vagyunk, nem ezért lettem a felesége. Tétényben Rózsikánál ismerkedtünk meg, nála laktam albérlésben, neki a nagynénje. Valamikor '52-ben, '53-ban. Előtte néhány évvel még apáca akartam lenni, de akkorra megszűntek az apácarendek. Rózsika meg nem összehozott Jánossal? Azt mondta, tud egy nagyon rendes fiút nekem. Tényleg rendes, csak egy kicsit málészájú, nem olyan nagyfőfájú, mint a családja. A bátyját, amelyik itthon maradt s agglegény, Nagypofájú Sónnek hívják. Jártam náluk néhányszor, elég magának való nép.

A háború után Hegyeshalomnál „Isten hozott” várta az érkezőket, s enni adtak nekik, hogy aztán itthon újra az internálással folytatódjon az egész. Háborús bűnösök... Kezdték osztályozni az embereket. A hűségigazolvány nem segített, áttelepítették így is. Ez volt a fizetség, hogy harcoltunk a hazáért. Az volt a vád: nem kerestem kapcsolatot a Magyar Fronttal! A valóságban a programunk megfelelt a Bajcsy-Zsilinszky Endre vezette népfrontéval.

Az első évben nem írtak, aztán néha: Novasahatiban voltak. Két évig nem kaptak fizetést, fűrésztelepen dolgoztak. Akkor sokan meghaltak. Anyám jól tudott németül, én már akkor se nagyon, ma meg szinte semmit. Tanultam itt az iskolában, apám megengedte, de nem ért semmit. Volksbund? Nem nagyon volt itt a Németvárosban.

A negyedik szomszéd felakasztotta magát. Vitte ki az orosz a faluból a németet, sokan úgy érezték, vége, a nép sose látja többé a faluját! Az öreg sehogy sem akart menni. Nem volt ő se rongyos, se bundás, csak mint a legtöbb sváb ember. Az öreg tán a sarki fűszeresre gondolt, akit nemrég ugyanígy hajtottak el, az se jött vissza. Úgy lehetett vele: inkább meghal.

Spion! Így hívják, Spion. Ma se áll vele szóba senki. Varsándi, nem is német! Aki föladott az oroszoknak öt szőkevényt, azt nem vitték el. Egyedül ő tette. Valahogy bekerülhetett, és menekült.

Kutya nagy menet

'39-ben bevonultam. Csabán a 18-as gyalogezredben rádiós voltam. Soratonként részt vettem az erdélyi bevonulásban.

Minden rádiót kilöttek az oroszok. Bemérték és szétlöttek. Életveszélyes volt. Amikor már nem volt rádió, beosztottak gyalogásnak. R/3-sal operáltunk.

Aztán eljutottunk Világosig: mi a völgyben, ők a hegyen. Úgy láttak bennünket, hogy ágyúval lehetett az emberre löni. Az orosz a hegyen, mindent láttak. Búzlótt a levegő a hulláktól.

Aradon a kamarákat néhányan kitararították. A mieink. Az oroszokat vár-

ták, már hogy ők voltak támadásban, és erre mi vonultunk be. Úgy puszítottak, mint győztes hadsereg katonáit szokás.

Ahogy az orosz megnyomott minket, Kígyóson szedtek össze bennünket. Volt egy csatárlánc, Nimród, csapatcsendőrökkel. Akkor hajtottak Kétegyházáig. Mit tudunk mi ellenállni, csak menekültünk, mint az örültek. Amikor megszólalt a sztálinorgona; jobb róla nem beszélni. Világosnál a német nem hajtott, meg az emberek mentek volna már haza. Ha Kígyóson nem szednek össze, Csabát elértem, nem látnak többet.

'44 októberében Kétegyházán sebesültem meg az oroszok által. Bözsinek a halálhíreket hozták. Tüdőlövés volt. Utcai harcban egy kapualjból puff, eltalált az orosz. Október hatodikán esett el Békéscsaba, negyedikén jöttem ide a kórházba, ötödikén? Szombathelyig kórházból kórházba.

A tüdőmet csak érintette. A bal karomon ment be. A feleségem csak a köpenyemet látta, csupa vér volt. A kórházban feküdtem, rám ismert a doktornő, a vendégem volt. Bözsi szerint ő mentett meg, ugyan, túloz!

Kaposvárra kerültünk. Valami kiegészítő alakulat volt, sebesültek. Verbuváltak. Kikerültünk Székesfehérvárra, szar Manlicherrel, alig lehetett lőni vele. A závarzat se volt jó, gyöngébb ember nem tudta betölteni. A páncélos-csatákban minket mindig zavartak a németek előtt, szembe meg az oroszok. Mi rossz puskával, gépizsoltlyal.

Az osztrák határon, Sorokpolánynál, egy patak szélén voltunk leásva a parton. Mögöttünk temető. A temetőben és mögötte német aknavető. Előtünk a patakon túl az oroszok. A mi rajunkban hatan voltunk, egymás mellett feküdtünk. Az volt a feladatunk, hogy az oroszokat feltartsuk. A fejünk fölött lőttek.

Gyurity Milutin jugoszláv ember volt, itt volt magyar katona. Még száz méterre se voltunk az oroszól, átbeszélünk. A német majdnem minket talált el, de az orosz is. Ez a szerb kiabált át a nevünkben, ne lőjete! Mert mi nem akarunk rátok lőni! Az orosz vissza: gyertek át! Nem lehet, mondtuk, mert lőnek. Na majd én, mondta egy orosz, és bejött hozzánk egy őrmester. Azt mondta, gyertek át, nem lesz semmi bajotok! Micsoda bátorság volt abban a tűzben. Mi egyenként ugráltunk, amikor egy kis tűzszünet volt. Pár lépés a patak, abba bele, és már át is értél. Átmentünk.

Közben följejlődött az orosz tüzérség, csúnyán megszórták a németet. Adtak nekünk enivalót, cigarettát. Aztán: na, menjete haza!

A sok ágyúzás után most akkora csönd volt, hogy kapkodtuk a fejünket: lőnek?! A fülünkben még lőttek. Na akkor mehattunk haza.

A front mögött volt egy vonal, ott az NKVD összeszedte az embereket. Mint nálunk a csapatcsendőrség. Összeszedték az embereket, hogy adnak nekik bumáskát.

Rumnál a Rába-híd föl volt robbantva. Elfogták, segítettünk hidat verni. Ugyanazt az ellátást kaptuk, mint az ottani árkász. Kaptunk egy papírt ettől az ezredestől, hogy jól dolgoztunk, mehetünk haza. Amikor ez az NKVD-s elkapott, mutattuk neki. Na jól van, cselovek, és széttépte.

Kutya nagy menetben indultunk Budapestre, hogy ottan papírt kapunk, és hazamehetünk. Azt hiszem, a Kerepesi úti laktanyába vittek bennünket.

Érden ott ültem az árokparton, jött a nővérem: adunk valamit az oroszoknak, gyere haza! Volt, aki elszökött. Én nem, úgylis hazaengednek! Egy hónapig gyalogoltunk Budapestig. Voltak örök, de komáztunk, mert hitegettek. Kutya nagy csalódás, bevitték a kerepesi laktanyába!

'45 áprilisában már úgy éltünk, mint Moszkvában, a csillagok fönt voltak, amikor fölkeltek. Az orosz időszámítás számított Budapesten.

Innen senki se ment el. Egyszer bevagoníroztak, senki se tudta, hová. Romániába, Foksányba. Itt Csabán cédulákat dobtunk le, hogy itt vagyunk. Bözsi megkapta, de mire összeszedett egy kis ennivalót, biciklire ült, már nem voltam itt.

Foksányban nagyon meleg nyár volt. Sokan meghaltak a gyenge táplálkozástól és a semmittevéstől. Hogy legyen valami dolgunk, ránk parancsoltak: a katonák sorban a köpenyükbe fogva hordták át a földet a börtönudvar egyik sarkából a másikba. Talán egy hónapot töltöttem Foksányban; nem emlékszik rá az ember. Aztán jöttek a propagandisták: megyünk a Szovjetunióba! Mindenki a szakmájában fog dolgozni, a fizetéssel azt csinálunk, amit akarunk. Már vártuk, örültünk, hogy történik valami.

Egy vagonba negyvenünket tettek be. Volt a sarokban egy lyuk, az volt a latrina. Nem volt nagy lyuk, de arra jó volt.

Volt, aki meg akart szökni. Kivágták a vagon alját. De mi nem! Összetartottunk? Gyávák voltunk? Azt hallottuk, hogy mindenkit lelőttek, aki szökött.

Vagy két hétig utaztunk. Biala Cerko, Fehértemplom, ez volt az első hely, ahol megálltunk. 1800-2000 fogoly lehetett. Csak arra emlékszem, mentünk végig a falon, sorokban, mindenki középre menekült volna, mert köpködtek, fenyegettek, dobáltak. Később ez a lakosság megszeretett bennünket, volt, aki kenyeret adott.

Ez az első felindulás volt. Ez élesen megmaradt bennem.

Amikor kiértünk a faluból egy üres térre, leültettek bennünket. Körül volt kerítve szöges dróttal. Fölállt egy orosz tiszt: itt fogtok letelepedni! Itt fogtok élni; meglátjátok, nem lesz rossz dolgotok. Ahogy dolgoztok, úgy kaptok. Aki jól dolgozik, jól él.

Csak néztük, itt?

A pusztá szélén kőbánya, messzebb magas hegyek. Repülőteret építettek. Ide.

Kivágtuk a föld alatti gödröket. Hoztunk szarufát, befedtük rőzsével. Bente középen a priccs, emeletes priccs. Vagy ötszázan egy gödörben. Alul, felül ketten-ketten fejjel egymásnak, és így sorjában a gödör végéig egymás mellett jó szorosan. Előtte, míg el nem készült, mint a kecskék, a szabadban, most meg úgy aludtunk, mint a malacok. Se egy pokróc, derékalj vagy szalmazsák, se lepedő. Ez a priccsrendszer. Így húztuk ki azt az évet, de a telet is.

Összebújtunk, így nem fagyunk meg. Ha valaki fordult, az egész sornak vele kellett fordulnia. A csajka a fejnél, kapca, másnál gennytál, abból evett, amit tudott szerezni. Heteken át korpaleves vagy uborkaleves volt az ebéd. Egy-egy karika úszott a lében. Hetekig csalánleves. És azt hiszem, kétszáz gramm kenyeret kaptunk. Később kikupálódunk. Egyre javult; biztos, ahogy nekik is.

Rengeteg elgyengült, disztrófiás meg ókás. Az ókás gyenge, könnyebb munkára osztották be, a disztrófiás alultáplált, lassan-lassan éhenhalt.

Hogy megállapítsák, ki hová tartozik, orvosi vizsgálatra vittek bennünket. Meztelenre vetkőztünk, elmentünk az orvos előtt, a szisztra elhúzta a testünk-től a bőrt. Akinek nagyon nyúlt, az volt az ókás, a disztrófiást meg úgy támogatták a vizsgálatra. Sok maga volt a hibás: mert a fele kását eladta egy kis bagóért. Igen sokat eltemettünk. A fele elpusztult.

Egy év, akkor feloszlatták. Egy év a föld alatt. A priccs, a felső, majdnem

a föld szintjén, erre jött a tető. A priccs és a fal között egy-egy méter. A mélysége meg olyan két méter.

Állandó körjárás volt a latrinára. A drótkerítés mellett volt az őrnél. Az emberek nem tudták tartani a pisát, úgy átfáztak a föld alatt. Repülőteret építettünk.

Száraz levelet szívtak. A spárgát elbontotta, a szerencsétlen abba csavarta bele a száraz levelet.

Kőbányában dolgoztunk. Éjszaka több esetben fölköltöttek bennünket, mert robbantottak. Volt, amikor a kő átszakította a tetőt. A fal mellé kellett állni, hogy ne sebesüljünk meg. Itten, békében.

Teherautóra raktak, Kijevbe kerültünk lágerba. Ez már kőépület volt, többemeletes épület a város szélén. Össze se lehetett hasonlítani. Itt már változatos munkahelyek is voltak. Amikor rossz munkahelyem volt, a Dnyeperen vágtam a jeget. A Kijev és Darnyica közötti összekötő hidat körbevágtuk a pilléreknél, hogy a zajlás el ne vigye. Fahíd volt, de sokan jártak rajta át például a városba dolgozni. Én a láger mosodájába kerültem.

Előtte egy erdőkórházban voltam, hastifuszom volt. Volt egy szőke orvosnő. Az egyik biztatott, szoktatom a haját. Hidrogén volt, fertőtlenítettek. Megcsináltam, fantasztikus sikerem volt a frizurával. Egy törött kis szőszke volt. Hajósodronykötélből vékony babahajtűket csináltattam, ezzel dolgoztam. Utána az udvaron is a törött tükörrel nézte a szegény, szerencsétlen orvosnő a haját.

Ott aztán úgy följavítottak! Jöttek a légerekből: na mars, vitték az embereket vissza. Engem vagy két hónapig bújtattak egészségesen, hogy tudjam csinálni az orvosnő haját. Innen kerültem a mosodába.

Itt Kijevben a borzasztó nagy honvágy őrjítette meg az embereket. Lapot hazulról nagyon ritkán kaptunk. Volt, aki ebbe a borzasztó honvágyba belebolondult. Dunántúli nős ember, otthon a felesége, gyermeke. Az enyém is megvolt már.

Sokan ügyeskedtek. Én nem tudtam, én csak egy kis szappant loptam. Fehérneműt loptunk, a civileknek eladtuk. Pénzünk is volt a végén. Ágyúgolyóhévelyből aranygyűrűt csináltak, és kint árulták. Olyan leleményesek voltak! Nem én, én csak lopni tudtam. Kivitték, volt rubel, lehetett adni, venni.

Nagyon nehéz idők voltak, borzalmas nehéz idő volt!

'48. december 6-án jöttem haza. Márciusban lett volna négy év. És húsz forintot kaptunk Szegeden. Vettem egy tábla csokoládét a gyerekeknek. Ez volt a négy évre a fizetség.

Ott ismertem meg a normát; milyen gazemberség. Ahogy megcsináltuk, emelték.

A német rafinált volt: kiszámította, nem éri meg, mert amit adnak a százaléért, abból nem tudjuk pótolni a túlteljesítésbe fektetett kalóriát. Nevettek minket. Az oroszok előtt nekik volt becsületük, nem nekünk. A németek nem ugrottak be, nem voltak hajlandók túlteljesíteni a normát. Semmiféle jutalomért.

Az idősebb oroszokkal tudtunk szót váltani, azok szóba álltak velünk. Elmagyaráztuk, mi van nálunk húsvétkor az asztalon. Le akartak lőni, hogy ez nem igaz, ne hazudjunk!

Kijevben több ezren voltunk; német, román, mindenféle. Nagy láger volt. Vojenszkinak hívtuk a légert. Volt magyar és német fogolyparancsnoka.

Volt ez az antifasiszta iskola: elvitték a jelentkezőket, egy-egy visszajött,

és ez tartott nekünk előadást. Azt mondták: ha marad valami a konyhán; megkapjuk! Aki elment előadást hallgatni, ehetett a tál maradékából. Ott hallottam azt a blódséget, hogy olyan lesz a végén a kommunizmus, hogy pénz se kell. Bemegy az ember a boltba, kiválasztja a neki tetsző nagykabátot, és elviszi fizetés nélkül. Kérdezhettünk, az emberek megkérdezték: és ha tízet visz el? Nem, hogy vinné el, az öntudat már akkora lesz az emberekbén, hogy. Egy kis kása reményében végigbóbiskoltuk.

Varabjó hadnagy. Volt az ellenőrzés. Alacsony hadnagy, Varabjó. Lekapta a sapkát, hallgatta a sapkarózsát, nem ketyeg?! Mindent szétdobált, hogy elvihesse. Volt zabrálás a fogságban. Májboroda, vagy hogy hívták, kegyetlen lágerparancsnok. Keresztbe lenyelte volna a foglyokat. Szadista.

Máskor meg, majdnem mindig, hasmenés, vérhas nyomorította az embereket. A latrina hatalmas gödör, fölötté két szál pallóval. Én befejeztem, visszamentem. Egy magyar, egy német ült egymás mellett. Az egyik megbillent, magával rántotta a másikat is. Ott verekedtek derékig a szarban. Az egyik németül, a másik magyarul szidta a másikat.

Bakaként estem fogságba. Lehettem volna tisztas, de én a szabadságot szerettem. Valami kitüntetésem volt, de elástam, mielőtt fogságba estem. A papírját is betettem a lyukba.

Kijevben építkezésen is dolgoztam. A Krescsjaton. Nekem tériszonyom van. A megmaradt tűzfalakat bontottuk el, én fent ültem, két lábam közt a fal, szép kis lovaglás volt.

Az oroszoknak vissza kellett adnia az amerikaiaknak a négytollú, négypropellerű Kurtisz repülő motorját. A németek mindig a jobb munkahelyeken dolgoztak. Ez Kijevben volt. Egy pár járt ki, leszerelni a motorokat. Ez a fricc apránként gyűjtötte a benzint, és egyszer meglógott egy géppel. Ez a hülye Hans most szökött el, amikor ilyen finom halleves van, mondta egy német.

Írt otthonról a lágerba, így mondták, sikerült neki.

A Pripeti-mocsárban meg vasútbiztosításon voltunk. Védjük a hidat a partizánok ellen. Ha nem voltunk ott, fölrobbantották.

Egyszer sikerült nekik valami. Büntetésből, mert hogy a partizánok elfutottak, egy öreg falusi parasztot fogtak el a mieink, halálra ítélték. A kivégzésre egy kovács jelentkezett, ő mindig önként vállalta. Én másfelé néztem. Ez meg, amikor a maga ásta gödörbe esett a szegény öreg muzsik, leugrott, és lehúzta a lábáról a kalúcsnit.

Tudod, csak háború ne legyen többet.

Maláriás vidék volt. Mint győztesek mentünk oda, aztán futhattunk.

Tudod, úgy voltunk vele: jó lenne már egy kicsit győzni. Csakhát a mi vezetőink nem tudták, hova kell állni. Szerintem pedig a politikusok azért vannak. Ha ennyit se tudtak, akkor bizony.

No harasó

Félig szlovák vagyok, félig magyar, de szlovák iskolába jártam, meg a négy év a fronton, úgyhogy amikor fogságba estem, megértettem, hogy ki akarnak végezni. Odaálltam a tiszt elé, ne bántsanak, a négy év alatt tudtommal senkit se lőttem agyon, akarattal senkit se találtam el, legföljebb, ha